

Kodácsy-Simon Eszter – Siba Balázs (szerk.):
Hitből jövő. Valláspedagógiai kézikönyv,
 Budapest, Kálvin Kiadó – Luther Kiadó, 2025.

Somfalvi Edit

HITBŐL JÖVŐ – ESZKÖZTÁR AZ ÚJ GENERÁCIÓK TANÍTVÁNNYÁ TÉTELÉHEZ

Hadd kezdjem könyvbemutatómat a szerkesztők, Kodácsy-Simon Eszter és Siba Balázs előszóban leírt néhány mondatával: „A *Hitből jövő* cím azt sugallja, hogy a hit mindennek a kiindulópontja. A keresztény ember egyszerre néz visszafelé, hogy a hit útján Krisztus hogyan jelent meg eddigi életében, és egyszerre néz előre, hogy hogyan is éljen ezután. A valláspedagógiai munka olyan folyamat, amelybe a hitben megélt múlt identitást ad, ugyanakkor irányt is mutat a jövőre nézve.” (7.)

A kötet elsősorban vallásitanároknak íródott, a Németh Dávid 2017-es *Vallásdidaktika* című könyvével fémjelzett munkák sorát gazdagítja, a szerzők egyetemi hallgatóknak és pályakezdő szakembereknek szánták. Számomra azonban – és bízom benne, hogy számos lelkész kollegám számára is – nagy haszonnal forgatható munka, mert rengeteg olyan szakmai eligazítást ad, amilyenre a teológiai katechetika-oktatásnak nem volt lehetősége. A lelkész pedagógiai képzettsége és pedagógusi szerepe sokszor tűnhet másodlagosnak a prédikatori vagy lelkigondozói-diakóniai mellett, meglátásom szerint azonban a katechézisben, ahol különváltan és egymásra utaltan működik a gyülekezetpedagógia és a valláspedagógia-vallásdidaktika, alapozzuk meg a gyülekezetet. A tanítványi létformához szervesen hozzátartozik, hogy tanítványokká teszünk életünk és tanításunk által másokat. A gyülekezetpedagógia segédkönyve 2019-ben jelent meg *Együtt a hit útján* címmel, melynek szerkesztői között szintén ott találjuk Siba Balázst, ezért ennek szerves folytatásaként értelmezhetjük a most megjelent könyvet.

A munkaterületek elkülönüléséről és összetartozásáról így írnak: „Ez a differenciálódás a

protestáns valláspedagógia területén ugyanis már a 20. század derekán megtörtént. Akaratlanul is szinte az újszövetségi fogalmak mentén történt meg az egyház tanító-nevelő feladatainak elméletét tárgyaló diszciplínák elkülönülése katechetikára és vallásdidaktikára. A *katékeo* (ill. főnévi alakban *kathékhésis*) szóból eredő katechetika lett az a gyakorlati teológiai diszciplína, amely főképp a gyülekezeti élet területén folyó oktató-nevelő munka elméletét foglalta össze, míg az iskolai hit- és erkölcsstan tantárgy tanításával foglalkozó gyakorlati teológiai rész tudomány megnevezésére elkezdtek használni a valláspedagógia, majd a *didaskó* (ill. főnévi alakban *didakhē*) bibliai szóhasználat jelentéstartalmára visszautalva a vallásdidaktika kifejezést.¹ A lelkési és a tanári munka tehát teljes összetartozásban zajlik, jelen kötettel pedig együtt tanulhatunk, fejlődhetünk katechéta-vallástanár kollegáinkkal, szakértelmünk ezen a téren is mélyülhet.

A kötet első és nagyszerű recenziója már megjelent a Magyar Református Nevelés idei első számában Szási Andrea tollából, aki a kötet egyik szerzője és lektora is – ő első sorban pedagógusoknak és pedagógus szemmel ismertette a különböző szerzők írásait.² A recenziót elolvasva megállapíthatjuk, hogy nagyon jó és alapos ismertető született, ami fellelkesíti az iskolai hittant tanító tanárt és lelkészt, hogy újult lendülettel folytassa a hivatását. Mindenkinék ajánlom elolvasásra, hogy röviden áttekinthesse, mennyi tanárok felé intézett kihívás és ezekre adott lehetséges megoldás jelenik meg a kötetben.

Ezzel együtt a tizenkilenc fejezet mindegyikében találunk a gyülekezetpedagógiát végző lelkész számára fontos meglátást, szempontot, jól feltett kérdést vagy érdeklődésre számot tartó témát, ezekből fogunk bemutatni párat, hogy a lelkészeknek és teológusoknak is meghozzuk a kedvét a kötet elolvasásához. A fejezetek témáit közzé ismertetve végzett kutatással gyűjtötték össze a szerkesztők, hogy valódi kérdésekre keressenek valódi válaszokat, ne maradjanak elképzelt és elméleti síkon. Külön érdemnek tartom, hogy amint a gyülekezetpedagógiai kézikönyvben, ebben a kötetben is együtt dolgoznak az evangélikus és református felekezetek szakemberei, hogy minél többféle megközelítést és értelmezést elérhetővé tegyenek. Jó példát mutatnak, hogyan lehet és kell együtt dolgozni a tanítványsággal kapcsolatos területeken. A fejezetek szerkezete egységes, kérdésekkel kezdődnek, melyek a szövegben való tájékozódást segítik, és kérdésekkel fejeződnek be, melyekre az elolvasott fejezetből kapjuk meg a választ. Ez mind az átláthatóságot, mint az elsajátítást nagyon megkönnyíti, mert meg kell említeni, hogy ez a könyv nem csak kézikönyvként, hanem tankönyvként is működik a vallásdidaktikát hallgatók számára.

Az előszóban a szerkesztők részletesen ismertetik a kötet szerkezetét és beosztását, valamint a feldolgozott témákat és az írások szerzőit. Az első részben a hittanoktatás kihívásait méri fel az a kutatás, amit az egész kötet megalapozójaként mutat be Kodácsy-Simon Eszter, s ami biztosítja, hogy releváns kérdésekre kereshessék az

1 SIBA Balázs – SZABÓNÉ LÁSZLÓ Lilla – PÁNGYÁNSZKY Ágnes: *Együtt a hit útján. Gyülekezetpedagógiai kézikönyv*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2019, 22.

2 SZÁSI Andrea: Kodácsy-Simon Eszter – Siba Balázs (szerk): *Hitből jövő – Valláspedagógiai kézikönyv*, Magyar Református Nevelés, 22. évfolyam, 2025/1, 83–88. URL: <https://refpedi.hu/mrn/gyermekvedelem-a-digitalis-korban/> Utolsó letöltés: 2025. 11. 05.

aktuális válaszokat, ezáltal segítve a hittantatókat és hittant tanító lelkészeket a diákokhoz való kapcsolódásban. A kutatást összegezve így fogalmaz a szerző: „Mindezek rávilágítanak arra, hogy mennyire fontos a tananyag tervezésénél a hallgatók és oktatók vagy a diákok és tanárok kooperációja – legyen szó akár a felsőoktatásban, akár a közoktatásban használt tananyagról. Fontos, hogy a hallgatók és a diákok épp úgy aktív alkotói lehessenek annak a tanulási folyamatnak, mint az oktatók és a tanárok. [...] Ez a megfigyelés támogathatja azt a képzési struktúrát, amelyben az elméleti tárgyakkal párhuzamosan már sor kerül a terepen megvalósuló gyakorlat végzésére is.” (32–33.)

A kötet öt nagy részre oszlik téma szerint, ezekben található a tizenkilenc kisebb fejezet. A részek nem arányosak, van, amelyikben kettő, van, amelyikben öt fejezet található, egyelőre úgy tűnik, hogy a hittanórát vezető tanárra esett a legkevesebb fény. Lehet, hogy megszületik majd egy kötet, amely főleg az oktatóval foglalkozik. Mindenesetre nagyon örülnék, ha így lenne. Minden részből egy-egy fő gondolatot emelek ki, amely a lelkési munka és önfejlesztés szempontjából fontos.

Az első főfejezet az *Alapvetések* címet viseli, és a katechézis elvi alapjait tisztázza. A hittanóra célját az egyházba tanításból a vallásba tanulásig tartó ívként határozza meg, amelyhez elengedhetetlen áthangolni az oktatásunkat a konstruktív tanuláselmélet szabályszerűségei szerint. Keresi a hittanóra helyét a hittanoktatás rendszerében és a lelkési szolgálat egészében, elvárásként fogalmazza meg, hogy a kettőnek szervesen együtt kell majd működnie. Ehhez alapelvárás, hogy mind a hittanoktató, mind a lelkész rendelkezzen vallásdidaktikai szakkönyvtárral, segédlettel, eszköztárral, és ismerjék egymás munkáját, valamint a lelkész ismerje a hittanoktatói kerettantervet.

A második fő fejezet *A hittanóra meghatározottságai – a tanuló a hittanórán* címmel utal a számos témát felvonultató tartalomra. Az osztályteremben megvalósuló csoportdinamika legyen a lelkész által megtervezett, ezért a lelkész tanuljon meg minél többet a hatékony tanulócsoporthoz tartozó feltételeiről, és gondolja végig, neki mit kell tennie, hogy a gyülekezetében hatékony legyen az általa végzett pedagógiai munka. Az egyre mélyülő generációs szakadék ne rettentse el, hanem a lelkész tudjon meg mindent a generációk működési sajátosságairól, és tegyen szert mély önismeretre, hogy személyében és tetteivel hidat képezzen a többi generáció között. Adott helyzetben a lelkész a híd, amelyen találkozhat egy szétszakadt család vagy közösség, és megkezdhetik megérteni egymást, majd az egymástól tanulást. Ahhoz, hogy ezt a híd szerepet vállalhassa a lelkész, alaposan ismernie kell a csoportok, csoporttagok élethelyzetét, meg kell értenie a metamodern lényegét, és edzenie kell magát ahhoz, hogy egyenként kell kapcsolódnia és kötődnie, megpróbálhatónak lennie a tanítványai számára, hogy azok a „hiszek a magam módja szerint” gondolatköréből a gyülekezetbe érkezhessenek. A társadalomismeret mellé ragasztania kell a lelkésznek spiritualitásról szóló tudást, gondolkoznia kell azon, hogyan valósulhat meg ez a hittanórán. A lelkész ismerje meg a saját, a szó ősi eredeti értelmében vett spiritualitását, és azzal is tanuljon meg kapcsolódni tanítványai alakuló spiritualitásához, amelyet szintén szükséges mélységében ismernie. Az önismeretben fejlődés kívánalma lényegessé válik. Nem elég azonban, hogy spirituális beállítottságú vagy azzal kapcsolódni tudó legyen a lelkész, szükség van lelkigondozói

szemléletre és segítő jelenlétre a hittanórán. A lelkésznek lelkigondozói szerepét szervezeten ötvöznie kell tanítvánnyá tevő szerepével, hogy szükség szerint egymás után és egyszerre is használni tudja őket. A mai tanítványok nagyon sok sérüléssel érkezhetnek a kapcsolatba, ezt tudni kell kezelni.

A lelkész pedagógusi vénáját kéri számon, illetve erősíti *A tanárszerep – a tanár a hittanórán* című fejezet, amelynek rögtön az első személyes kérdése az, hogy hogyan lehet valaki jó tanár. Lelkész és tanító, tanár – szerepeltvárások és szerepkonfliktusok között hogyan marad ép és egészséges a személyiség, hogy a tanítvánnyá tétel ne akadjon el?

A jó tanárság első jellemzője az alapos felkészültség, amelynek kezdő lépése a hittanóra tervezése, mely hatalmas munka ahhoz képest, hogy milyen sokszor füstbe mennek órán a legjobb tervek is, mert a gyerekek, fiatalok nem tudnak kapcsolódni a mondanivalóhoz, s akkor nem érdemes abba az irányba erőltetni az órát. Miért érdemes mégis tervezni a lelkésznek a tanítvánnyá tételt? Mit lehet megtanulni a tervekből, füstbe ment tervekből, újratervezett tervekből, elengedett tervekből, az egy- vagy öt éves tervekből, sőt az élettervekből.

A fejezet felel ezekre a kérdésekre, s tovább is lép *A hittanóra megvalósítása* címet viselő részre, ahol máris a módszereket elemzi, milyen utak vezetnek az óra üzenetének felfedezéséhez. A lelkésznek újabb és újabb módszereket kell megtanulnia a hatékony tanítvánnyá tételhez, hogy elindulhasson és megvalósulhasson a hatékony tanítvánnyá válás.

A hatékony és eredményes tanulás a hittanórán akkor lehetséges, ha a lelkész differenciáltan, inkluzívan, integrálón tud gondolkodni a tanítvánnyá tételről, többletteher ugyan, de figyelembe kell venni, hogy minden tanítványa teljesen más, ezért másképp kell hozzá kapcsolódni, azért, hogy közösséggé növekedhessen. Érdekes rádöbbedni, hogy közvetlen kapcsolat van a lelkész hittanórán mutatott motivációja és figyelme és a tanulni vágyók(?) motiváltsága és figyelme között. A lelkész belső és külső motiváltsága, kíváncsi figyelme inspirálón hat(hat) a tanítvány motiváltságára és figyelmére, motiválja a mások demotiváltsága, demotiválása, mert csak azértis erőt merít abból, s hogy hogyan teszi, erről szólnak a közvetkező részek. Az első lépés a fegyelem és fegyelmezési kérdések körét meghatározni. A lelkésznek határt kell húznia, hogy hogyan szabályozzon, hogyan tiltsa és hogyan büntessen. Mikor „elég”? Önreflexiók kérdések is felmerülnek, például: szükséges-e, hozzájárul-e a tanítványsághoz a fegyelmezés?

A lelkész pedagógusi kompetenciájához tartozik, hogy hogyan tud hittanórán értékelni, visszajelezni. A lelkész és az érték, értékelés sokrétű kapcsolatát kell megélnie, és tegye nyilvánvalóvá számunkra, hogy a másikkal kapcsolatos mit tekintünk értéknek. Az értékelésnek tanítania, oktatnia és nevelnie is kell. Tanítani kell az elsajátítandókhoz a viszonyt, oktatni a tartalmakat és az összefüggéseket, növelni és nevelni a megnyilvánuló tanítványságot.

Végül a *Speciális helyzetek, konkrét témák* című fejezet zárja a sort, amely a címéhez híven konkrét helyzeteket tárgyal. Az egyik legnehezebb kérdése a lelkésznek, hogy hogyan tanítson picit, illetve kicsi csoportot, ahol szó szerint egytagú a csoport, vagy éppen kettő-három. „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben...” – mondja az Úr, akire nézve kell a katechézist végezni, ezért a lelkész a pedagógia által is

tanulja meg, hogy a kevés is elég, ha a tanítvánnyá tétel a cél, illetve tanulja meg az ilyen típusú órák módszertanát is. Előkerül az éneklés kérdése is a hittanórán, hiszen a lelkipásztor liturgiai szaktudásával köteles a tanítványi lét egy másik aspektusát, a Szenthez és a profánhoz való egyidejű kapcsolódást felmutatni a saját tanítványainak. A lelkésznek meg kell tanulnia jól válogatni énekeket, és meg kell tanulnia tanítani is azokat.

Az énektanulás mellett a hittanórai egyháztörténet-tanítás is számos dilemmával néz szembe, mert ugyan a lelkész az egyháztörténetet bővülő körökben leírt családtörténetként fogja fel és meséli tovább, de nagyon kevés erre az érdeklődés a tanítványjelöltek között. Pedig aki nem emlékszik az elmúltakra, az a megismétlésüket kockáztatja meg, ami, ismerve egyháztörténelmünket, igazán kerülendő lenne, ezért szükséges mindenkinek a saját élet- és családtörténeteként vizsgálni az egyháztörténelmet. Személyes ugyanis, de sokszor nem vesszük elég komolyan. Sok kicsi sokra megy, általuk növekszik és e családok által erősödik Isten országa a földön. Mit tanulhatunk tehát mi, mai tanítványok a tanítványelődök életpéldájából? Erről, amikor csak lehet, beszélni kell.

Nem kerülhetjük hittanórán a nehéz témákat sem, mert intellektuális, érzelmi, társadalmi és spirituális kihívások vannak a tanítványképzésben (439.). Vállalni kell a sokféle képpen nehéz teológiai témákat is a lelkésznek, mert ez az a környezet, ahol a tanítvány visszakérdezhet, és beszélgethet róla. Templomi, liturgikus környezetben csak hallgatója tud lenni, ott nem tud elmélyülni a megértés, mert elmarad(hat) a személyes kérdésekre a válasz. Márpedig a nehéz, a legnehezebb kérdésekre is hitből jövő válasz kell.

A tizenkilencedik alfejezet továbbgondolást segítő kérdései után véget ér a könyv végszó nélkül – talán mert már készül a folytatás –, de a lelkészek számára minden részlete támogatás és eligazítás.

Az eddigiekhez, mind a *Hitből jövő* fejezeteihez, mind az *Együtt a hit útján* eligazításaihoz kívánok mindenkinek áldott kíváncsiságot és mély érdeklődést, az új megoldások bátor használatát és a felvetődő kérdések egymás közötti megosztását. A szerzőknek és a szerkesztőknek, lektoroknak és nyomdakésszé tevőknek ezúton köszönöm meg fáradságos és áldozatos munkáját, hiszen ezzel tették lehetővé, hogy hittanárok és lelkészek *együtt* haladhassanak tovább a *hitből* fakadó *jövő* felé.

Köszönet illeti a szerzőket, szerkesztőket, lektorokat, akiknek a neve itt olvasható: Balogné Vincze Katalin, Binderné Sólyom Tünde, Bölcsföldiné Türk Emese, Csáky-Pallavicini Zsófia, Csobó-Katona Renáta, Csőri-Czinkos Gergő, Draskóczy Balázs, Farkas Charlotte, Kodácsy Tamás, Kodácsy-Simon Eszter, Lackerné Puskás Sára, Mucsi András, Németh Dávid, Rózsahegyi-Nagy Márta, Schranz Ambrus, Seben Glória, Seres-Busi Etelka, Siba Balázs, Simon Réka, Sztrókay Edit, Szabó Elődné Melinda, Szászi Andrea, Szénási Lilla, Thoma László, Varga Gyöngyi, Zimányi Noémi.